

<https://doi.org/10.37708/ezs.swu.bg.v24i2.22>

ИНОВАТИВЕН ПОГЛЕД КЪМ СЪВРЕМЕННАТА БЪЛГАРСКА МОРФОЛОГИЧНА СИСТЕМА

(Чакърова, Красимира. Помагало по българска морфология. Второ, преработено и допълнено издание. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2024, 277 стр., ISBN 978-619-281-006-1)

Десислава Димитрова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, България
Email: desislava_dimitrova@uni-plovdiv.bg

ORCID ID: 0000-0002-6341-3377

AN INNOVATIVE APPROACH TO THE CONTEMPORARY BULGARIAN MORPHOLOGICAL SYSTEM

Desislava Dimitrova

Plovdiv University Paisii Hilendarski, Bulgaria

„Доброто познаване на граматиката не е просто репродуциране на скучни правила, а познаване на менталността на даден език“¹ – този възглед, споделен от Кр. Чакърова в интервю от 2004 г. по повод наградената ѝ книга „Аспектуалност и количество“, се проявява неизменно в цялостната ѝ научна продукция.

„Помагало по българска морфология. Второ, преработено и допълнено издание“ (2024) представлява плод на дългогодишния преподавателски опит на Кр. Чакърова, от една страна, и на креативния почерк на авторката, от друга. Дело на инвентивната ѝ същност са и няколко събития в академичния календар на студентите в Пловдивския университет. Едно от тях е традиционната за Филологическия факултет на висшето учебно заведение олимпиада по морфология на българския език, провеждана ежегодно от 1999 г. до днес. В преработения и допълнен вариант на „Помагало по българска морфология“ (2000) някои от задачите са ексцерпирани от тестове, решавани от студентите на споменатата морфологична надпревара.

¹ Чакърова, К. (2004). Езикът е лабиринт от пътища, животът – също. Интервю на Мая Бучкова. В-к *Марица*, XIV, бр. 272, 20 ноември 2004, с. X. (**Chakarova, K.** Language is Labyrinth of paths, and so is life. Interview by Maya Buchkova. *Maritsa*, XIV, Vol. 272, 20 November 2004, p. X).

В структурно отношение помагалото се състои от три раздела и приложение. **Първият раздел**, озаглавен „Задачи и текстове за семинарни упражнения по морфология на съвременния български език“, е предназначен за работа по време на семинарни занятия със студенти, изучаващи морфология на съвременния български език. Разделът е организиран в шест отделно обособени дяла: „Словообразуване“, „Морфология на имената“, „Морфология на глагола в съвременния български език“, „Морфология на неизменяемите части на речта в съвременния български език“, „Изречения за цялостен морфологичен разбор“ и Морфологични „главоблъсканици“. Първите четири подглави съдържат: 1) контролни въпроси, които са отличен начин за припомняне на теоретичните постановки, слушани на лекционния курс по дисциплината, и 2) упражнения, по които може да се работи самостоятелно и/или заедно с преподавател. Като асистент по морфология на съвременния български език, водещ семинарните занятия на част от студентите във Филологическия факултет, работя от 8 години с помагалото (с „Помагало по българска морфология“ (2000) до 2024 г. и с преработеното и допълнено издание от 2024 г. до сега) и практиката ми показва, че работата с него гарантира успешна подготовка на студентите за семестриалния изпит. Задачите в помагалото са и отлична тренировка за олимпиадата по морфология. В изданието от 2024 г. са добавени нови изречения за пълен морфологичен разбор. Не мога да не отбележа факта, че лингвистичните упражнения са достатъчно на брой. Времето, с което разполагаме на семинарните занятия, не позволява да бъдат решени всички задачи, но така студентите имат възможността да решат останалите напълно самостоятелно за домашна работа, като по този начин затвърждават наученото от часовете, предвидени за лекции и упражнения. Приветствам решението на авторката на помагалото да се обяснят значенията на някои редки, диалектни, остарели, чужди думи от ексцерпирани източници, тъй като младите хора, които работят с помагалото, невинаги са запознати със семантиката на някои архаични лексеми например. Четирите дяла в първия раздел тематично обхващат цялата морфологична система на съвременния български език. На страниците, на които са поместени изреченията за пълен морфологичен разбор, са подбрани 68 ексцерпирани от художествената литература изречения, които са селектирани много внимателно, така че да не бъде изолиран нито един клас думи, нито една морфологична категория.

Морфологичните „главоблъсканици“ си остават любими за любознателните студенти. В тази част на помагалото са включени игрословици и кръстословици. Няма как да не споделя обстоятелството, че когато студентите вземат решение да се включат в ежегодната олимпиада по морфология, един от първите им въпроси е дали е трудна кръстословицата, присъстваща традиционно на олимпийския тест. На последните страници на помагалото са поместени отговорите на „главоблъсканиците“, така че

младите филолози могат сами да проверят как са се справили със занимателните задачи.

Вторият раздел, озаглавен „Нов поглед към някои дискуссионни въпроси в морфологията на съвременния български език“, съдържа 14 изследвания на Кр. Чакърова, посветени на различни морфологични казуси, като се обособяват няколко тематични полета: словообразуване, именна проблематика, глаголна проблематика и морфологичен статут на българските детерминативи. Ще обърне специално внимание на две от разработките. Едната е статията „За един специфичен казус в съвременното българско словообразуване“, която се отличава не само с приносния си характер, но и с приложението си в практиката. Чрез постановката в изследването студентите могат да си изяснят характера на една специфична по статут морфема в българския език. Това улеснява работата, свързана с морфемната сегментация. Статията „Формално-семантична характеристика на съществителните имена от общ род в съвременния български език“ набелязва някои специфики по отношение на рода на субстантивите и помага на студентите да се справят с лекота със задачата за определяне на род.

Третият раздел „Тематичен подбор на библиографските източници“ е допълнен с най-новите и приносни проучвания, обхващащи различни теми от областта на българската морфология. Именно в тази част и студенти, и преподаватели могат да направят справка за източници с оглед на проблематика, която ги интересува.

В Приложението са обособени три части. Първата включва примерна парадигма на глагола „пиша“, като са представени формите за 1. и 3. лице ед. ч. (положителен и отрицателен статус). Във втората част са изложени основните морфологични характеристики на българските части на речта, а третата част от приложението, озаглавена „Примерен морфологичен анализ на изречения“, е разширена в настоящото преработено издание. Това допълнение е продиктувано от заявеното желание на студенти през годините да имат достъп до повече примерни модели за морфологичен разбор на изречения.

Помагалото представлява своеобразен генератор, който задвижва мисълта на разлистващия страници читател, като му предоставя възможност да разгадае езика в две посоки: като „съвършено подредена система“ и като „жив организъм“ със специфични проявления. Именно по този начин дефинира езика проф. д-р Красимира Чакърова, като убедително аргументира твърдението си, за което свидетелства и настоящото учебно пособие, включващо едновременно утвърдените морфологични аксиоми и новия поглед към дискуссионните въпроси.